

CENTRUM BADANIA OPINII SPOŁECZNEJ

SEKRETARIAT 629 - 35 - 69, 628 - 37 - 04
ZESPÓŁ REALIZACJI
BADAŃ 621 - 07 - 57, 628 - 90 - 17
INTERNET: <http://www.cbos.pl>

UL. ŻURAWIA 4A, SKR. PT.24
00 - 503 W A R S Z A W A
TELEFAX 629 - 40 - 89
E-mail: sekretariat@cbos.pl

BS/119/98/93

JACY POWINNI BYĆ POLITYCY?

KOMUNIKAT Z BADAŃ

WARSZAWA, SIERPIEŃ 1993

PRZEDRUK MATERIAŁÓW CBOS W CAŁOŚCI LUB W CZĘŚCI ORAZ WYKORZYSTANIE DANYCH EMPIRYCZNYCH
JEST DOZWOLONE WYŁĄCZNIE Z PODANIEM ŹRÓDŁA

Wizerunek idealnego polityka

Z licznych sondaży wynika, że obecnie większość Polaków nie uważa się za dobrze zorientowanych w polityce. Jakkolwiek wielu z nas ma poczucie niezrozumienia reguł gry politycznej, to zarazem niemal każdy ma ugruntowane opinie o Sejmie i posłach minionej kadencji. Oceny zachowań parlamentarzystów ułatwiają nam formułowanie sądów o cechach, jakimi powinien wyróżniać się dobry polityk¹, pozwalają wykreować jego idealny wizerunek.

	<u>czerwiec '92</u>	<u>lipiec '93</u>
Aby spełnić dobrze powierzone funkcje zawodowe lub społeczne, trzeba posiadać odpowiednie cechy i umiejętności. Jakie, Pana(i) zdaniem, cechy i umiejętności powinien posiadać poseł na Sejm? Proszę wybrać nie więcej niż pięć tych cech, które uważa Pan(i) za najważniejsze.		
Uczciwość	72%	73%
Orientacja w problemach społecznych i ekonomicznych kraju	60%	60%
Wrażliwość na krzywdę ludzką	43%	48%
Znajomość prawa	37%	47%
Wiedza o problemach własnego okręgu i jego mieszkańców	48%	43%
Pracowitość	31%	34%
Inteligencja	28%	27%
Umiejętność rozwiązywania sporów	20%	23%
Patriotyzm	28%	20%
Umiejętność przedstawiania swoich poglądów, łatwość przekonywania	20%	20%
Kultura osobista	19%	18%
Tolerancja wobec odmiennych poglądów	22%	18%
Łatwość nawiązywania kontaktów z wyborcami	20%	16%
Zdolność do rozsądnych ustępstw	15%	16%
Odwaga cywilna	19%	16%

¹ Zagadnienie to, a także inne problemy omówione w komunikacie były m.in. przedmiotem badania "Aktualne problemy i wydarzenia" (37) przeprowadzonego w dniach 7-12 lipca 1993 r. na 1127-osobowej reprezentatywnej próbie losowej dorosłej ludności kraju. Dane porównawcze pochodzą z badania "Sprawy Polski i Polaków" (7), 15-16 czerwca 1992 r., reprezentatywna próba losowa dorosłej ludności Polski (N=1222).

W ciągu ostatniego roku poglądy respondentów na temat pożądaných cech polityków zasiadających w Sejmie były bardzo stabilne. Jedyne poważniejsze zmiany to większa waga, jaką dziś przykładamy do znajomości prawa (wzrost liczby wskazań o 10 punktów procentowych), oraz mniejsze (o 8 punktów) znaczenie patriotyzmu. Obecnie najważniejsze dla respondentów zalety parlamentarzysty to: uczciwość, znajomość problemów kraju i własnego okręgu wyborczego, wrażliwość na krzywdę ludzką i profesjonalizm rozumiany jako znajomość prawa. Najmniej istotne okazują się elementy stylu uprawiania polityki: tolerancja, łatwość nawiązywania kontaktów z wyborcami, zdolność do kompromisu oraz takie cechy usposobienia, jak kultura czy odwaga cywilna. Wynika z tego, że politycy są postrzegani przez pryzmat potrzeb, które powinni zaspokoić, i problemów, które powinni rozwiązać. Z wizerunku nakreślonego przez respondentów wynika, że popularnym politykiem zostaje się w Polsce raczej dzięki deklarowanemu pragnieniu rozwiązywania problemów nurtujących przeciętnych ludzi, niż dzięki umiejętności uczestniczenia w "politycznym show" czy osobistemu urokowi -elementom, wydawałoby się, niezbędnym do wykreowania korzystnego *image*.

Kandydaci, których zamierzamy poprzeć

Tradycyjne określenia rozróżniające partie i ugrupowania uczestniczące w polityce - jak wynika z wielu publikacji i licznych sondaży - bywają obce Polakom, niezrozumiałe i nieczytelne. Skądinąd zaś jest oczywiste, że ludzie **z jakichś powodów** decydują się na poparcie w głosowaniu jednego spośród wielu kandydatów. Polityka w naszym kraju jest w znacznym stopniu spersonalizowana, ludzie dostrzegają na scenie publicznej raczej osoby niż partie czy siły polityczne. Czym wyróżniają się te osoby, którym respondenci postanowili zaufać, powierzając im reprezentowanie swoich interesów?

Proszę wybrać trzy cechy, które, Pana(i) zdaniem, najlepiej charakteryzują polityków partii, na którą zamierza Pan(i) głosować.

Politycy ci są:

- odpowiedzialni	45%
- wiarygodni, budzący zaufanie	39%
- dbają głównie o interesy Polski	37%
- troszczą się o los zwykłych ludzi	36%
- uczciwi	35%
- kompetentni, fachowcy	24%
- mądrzy, rozsądni	23%
- energiczni, zdecydowani	16%
- dobrze przekonują do swoich racji	12%
- nieustępliwi	11%
- odważni	9%
- skromni	5%
- sympatyczni	4%

Przypisywane politykom cechy zapewne wyróżniają ich spośród innych oraz - jak można sądzić - decydują o oddaniu na nich głosu w wyborach. Odpowiedzi respondentów nie tylko zatem informują, jacy są wybrani przez nich kandydaci, ale dostarczają również istotnej informacji na temat **kryteriów** oceny polityków. Chcemy więc przede wszystkim takich reprezentantów, którzy będą odznaczali się szczególnymi **walorami moralnymi**. Na ten wizerunek "polityka moralnego" składają się: odpowiedzialność, wiarygodność, a także patriotyzm i troska o los zwykłych ludzi, z którymi to z pewnością identyfikuje się większość respondentów. Dopełniająca obraz uczciwość może być interpretowana jako uczciwość względem wyborców lub jako odporność na rozmaite pokusy, np. nieprzekupność.

Kompetencje i rozsądek znalazły się na dalszych miejscach, rzadziej wybierane przez respondentów. Większy nacisk jest więc położony na kwalifikacje moralne niż na wiedzę i umiejętności polityków.

Najrzadziej wybierane są te cechy, które decydują o skuteczności i sprawności działania, lub przymioty osobiste. Wielu polityków pragnęłoby zapewne, aby postrzegano ich jako ludzi odważnych, nieustępliwych, energicznych czy sympatycznych. Tymczasem okazuje się, że z punktu widzenia preferencji wyborczych jest to najmniej istotne. Być może tego rodzaju cechy zawsze będą dla wyborców drugoplanowe, co nie kwestionuje ich użyteczności w budowaniu

publicznego wizerunku polityka. Być może osoba postrzegana jako sympatyczna czy odważna tym chętniej zostanie zaakceptowana jako odpowiedzialna, wiarygodna czy zatroskana losem zwykłych ludzi.

Osoby, które zamierzają głosować na sześć najpopularniejszych obecnie ugrupowań politycznych (powyżej 5% wskazań w sondażach CBOS), znacznie różnią się w swych preferencjach dotyczących cech i umiejętności kandydatów do parlamentu (tab. 1).

Tabela 1

w procentach

Cechy polityków	Wskazania osób, które zamierzają głosować na:					
	KPN	SLD	UD	PSL	"S"	BBWR
Odpowiedzialni	32	57	45	33	29	65
Uczciwi	42	21	36	47	30	39
Energiczni	31	13	8	14	20	21
Dbają o interesy Polski	55	36	41	30	32	39
Troszczą się o los zwykłych ludzi	29	48	17	50	52	26
Odważni	22	7	4	7	12	6
Kompetentni, fachowcy	11	37	34	20	9	36
Nieustępliwi	28	8	3	11	10	4
Mądrzy	2	18	34	29	28	17

* W tabeli wyróżniono te wartości, które znacząco odbiegają *in plus* od wartości w całej badanej próbie.

Różnice w wizerunkach przedstawicieli poszczególnych ugrupowań są zaskakująco duże. Nie wiemy, w jakiej mierze politycy istotnie różnią się między sobą, a w jakiej odnotowane odrębności są odbiciem zróżnicowanych oczekiwań wyborców względem polityków, których zamierzają poprzeć².

Zwolennicy Konfederacji Polski Niepodległej chętnie określają swoich kandydatów jako patriotów, ludzi uczciwych, energicznych, nieustępliwych oraz odważnych i z pewnością takich właśnie cech **oczekują** od swych przedstawicieli. Zastanawiające, iż wyborcy tej partii wyraźnie rzadziej niż elektorat NSZZ "Solidarność", Polskiego Stronnictwa Ludowego i Sojuszu Lewicy

² Respondentom przedstawiono listę 17 ugrupowań z prośbą o wskazanie tego, na które zamierzają głosować.

Demokratycznej zwracają uwagę na troskę o los zwykłych ludzi. Propozycje gospodarcze KPN często są interpretowane jako chęć napełnienia naszych portfeli pustymi pieniędzmi i porównywane z tym, co proponuje większość ugrupowań lewicowych. Tymczasem w wizerunku KPN wyraźnie dominują elementy patriotyczne oraz pewne cechy stylu uprawiania polityki, a to, co składa się na jej program gospodarczy, wydaje się wyborcom mniej istotne. Zwolennicy KPN rzadko wskazują na takie cechy swych kandydatów, jak wiedza czy fachowość. Zgoła inaczej przedstawiałyby się w tym ujęciu oczekiwania zwolenników Unii Demokratycznej - tu nacisk położony jest na doświadczenie, wiedzę, kompetencje.

Analiza cech przypisywanych przedstawicielom Bezpartyjnego Bloku Wspierania Reform może być szczególnie interesująca; jest to bowiem ugrupowanie, o którym wiemy najmniej. Z zapowiedzi organizatorów kampanii wyborczej BBWR wynika, że Blok zamierza zaproponować kandydatury osób znanych i szanowanych, przede wszystkim zaś - ludzi "o czystych rękach". Zestaw cech, jakie zwolennicy tego ugrupowania przypisali swoim kandydatom, wskazuje, iż tak właśnie odczytali oni intencje pomysłodawców. Na pierwszy plan wysuwa się odpowiedzialność, kompetencja, a także uczciwość.

Przedstawiciele SLD, podobnie jak kandydaci do parlamentu proponowani przez NSZZ "Solidarność", w opinii swych zwolenników w dużym stopniu troszczą się o los zwykłych ludzi. Poważnym argumentem tego elektoratu jest więc roszczeniowy i rewindykacyjny charakter ugrupowań. Wynikałoby z tego, iż ta sfera działalności polityków jest dla ich wyborców istotna oraz że obydwie ugrupowania w podobnym stopniu są zdolne zaspokoić tego rodzaju potrzeby. O ile jednak wyborcy SLD przywiązują relatywnie dużą wagę do odpowiedzialności i kompetencji polityków, na których głosują, o tyle dla zwolenników "Solidarności" te cechy nie są najważniejsze. Zwolennicy PSL z kolei, którzy także oczekują od swych przedstawicieli troski o interes zwykłych ludzi, częściej od innych oceniają popieranych przez siebie polityków jako uczciwych.

Wizerunki poszczególnych partii wyłaniające się z opinii ich zwolenników wydają się spójne ze stereotypowymi charakterystykami tych ugrupowań lub nawet rozmaitymi "etykietami", którymi obdarzają je dziennikarze i komentatorzy życia politycznego. Zwolennicy KPN

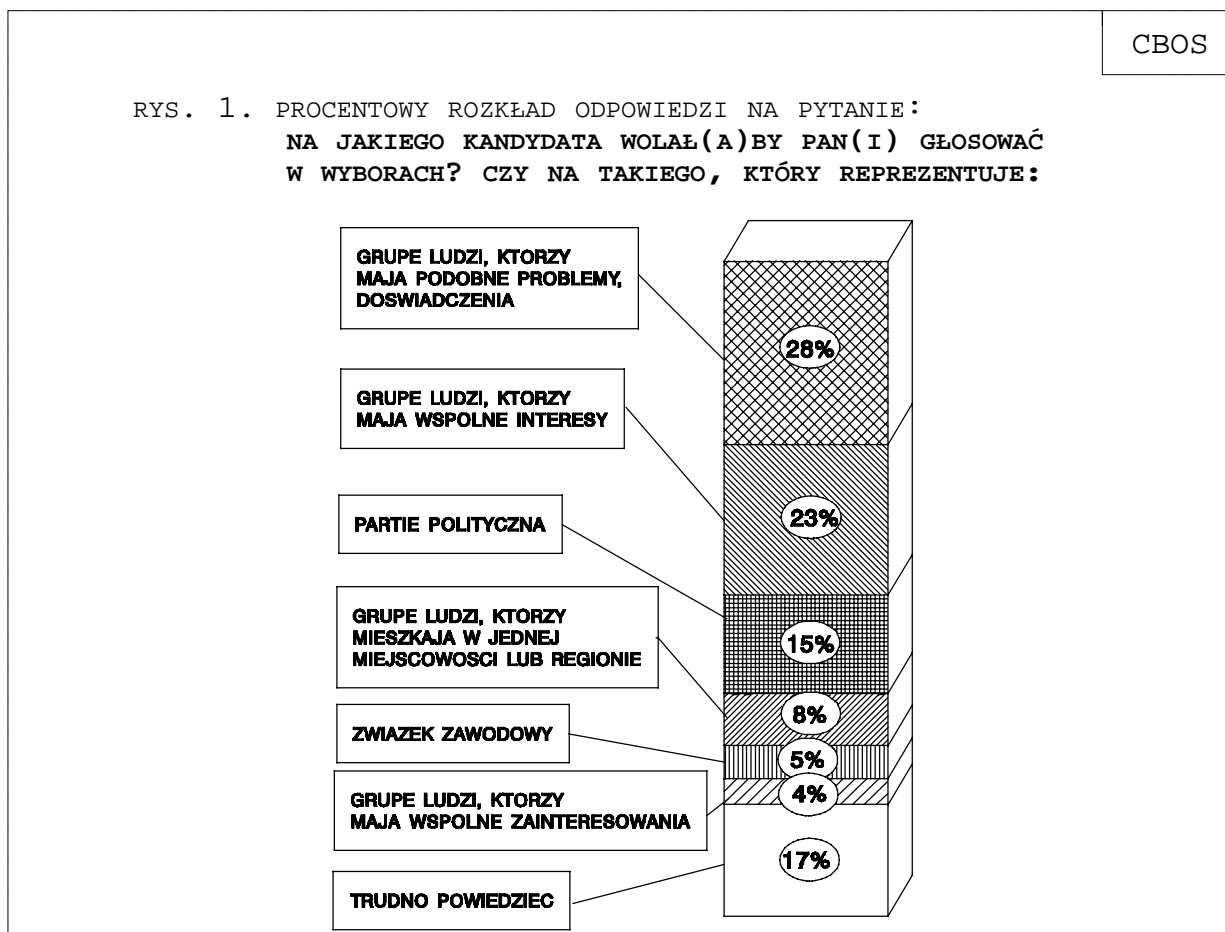
przypisują swym wybrańcom w ponadprzeciętnym stopniu większość spośród omawianych tu zalet, co może stanowić istotny przyczynek do określenia charakteru więzi, jaka łączy tę partię z jej sympatykami. SLD, PSL i NSZZ "Solidarność" jawią się jako ugrupowania silnie akcentujące kwestie socjalne. Różnią się jednak pozostałymi elementami wizerunku. Zwolennicy Unii Demokratycznej najchętniej określali swoich kandydatów jako odpowiedzialnych, mądrych, kompetentnych i uczciwych, a także dbających o narodowe interesy. Jest tu więc pewna zgodność ze stereotypowym wizerunkiem "partii inteligentkiej", uzupełnionym pozytywnymi ocenami dokonań rządzącego ugrupowania. W opiniach zwolenników BBWR o tym ugrupowaniu odpowiedzialność zdecydowanie wysuwa się na pierwszy plan, wizerunek dopełnia zaś uczciwość, patriotyzm, fachowość. A więc - "ludzie o czystych rękach" i fachowcy, przedkładający dobro kraju ponad partyjne spory.

Przełożenie wyborczych preferencji na oczekiwania pod adresem kandydatów ujawnia więc istotne różnice między wizerunkami ugrupowań rywalizujących o miejsca w parlamencie. Jakkolwiek wielu Polaków uważa, że wadą naszego systemu politycznego jest niedostateczne lub mało czytelne zróżnicowanie między partiami i ugrupowaniami, to gdy mowa o ludziach, których zamierzamy poprzeć, różnice okazują się całkiem wyraziste.

Kreowanie liderów i polityczna reprezentacja interesów

Mówiąc o niedojrzałości polskiej demokracji, często mamy na myśli niedoskonały jeszcze system kreowania elit politycznych. W demokratycznym państwie selekcja i promowanie ludzi pretendujących do sprawowania władzy odbywa się w ramach działalności partii i ugrupowań politycznych. W opinii wielu osób istniejące obecnie w naszym kraju partie nie pełnią należycie tej podstawowej funkcji. Różnice między nimi są często niezrozumiałe, a ich programy nieczytelne. Już w początkowym okresie wprowadzania reform - trzy, cztery lata temu, wielu teoretyków i ideologów wskazywało na potrzebę ukształtowania w Polsce systemu politycznego opartego nie na partiach politycznych, lecz na innego rodzaju ugrupowaniach: korporacjach, samorządach, ruchach społecznych czy związkach zawodowych. Zaproponowana przez prezydenta

koncepcja BBWR bywa niekiedy interpretowana jako próba przesunięcia akcentu z "ideologicznego" na bardziej pragmatyczne pojmowanie podziałów politycznych. Byłyby to podziały wynikające z rozpoznania interesów i artykułujących je grup. Które rozwiązanie bardziej odpowiada respondentom? Czy partie polityczne zapewniają - w ich opinii - najlepszy mechanizm kreowania politycznych liderów czy też nie? Odpowiedź na tego rodzaju pytanie jest zarazem oceną skuteczności polskiego systemu politycznego (rys. 1).

Koncepcje przedstawione respondentom nie wykluczają się - w skrajnym przypadku można sobie wyobrazić ugrupowanie, które łączyłoby wszystkie sześć cech. Partie są w demokratycznym państwie podmiotami, między którymi rozgrywa się rywalizacja o władzę i wpływy, a więc każda z charakterystyk dotyczy w zasadzie partii w tej mierze, w jakiej przedmiotem rozważań jest polityczna reprezentacja interesów. Zaproponowane w pytaniu rozróżnienie (bardzo ostre - badani mieli tylko jedną możliwość wyboru) między partiami

i innego typu ugrupowaniami ma jednak uzasadnienie, skoro z wielu badań wynika, że Polacy mają raczej niechętny stosunek do partii politycznych, kojarząc je raczej z "partyjniactwem" niż z rzeczywistą reprezentacją interesów obywateli.

Stosunkowo najpopularniejszy jest model kreowania politycznych elit przez grupy osób o wspólnych problemach lub wspólnych doświadczeniach. Wielu ludziom bliskie jest zapewne myślenie tymi kategoriami: najlepszy reprezentant to ten, który wywodzi się spośród nas i dobrze nas rozumie, ma te same problemy co my, przeszedł podobną drogę życiową, należy do tego samego pokolenia.

Niemal równie często wskazywano na grupę ludzi, którzy mają wspólne interesy. Zwróćmy jednak uwagę, że takie sformułowanie to jedna z możliwych definicji partii politycznej (szczególnie adekwatna do charakterystyki ugrupowań identyfikujących się z konkretnymi grupami społecznymi). Grupa ludzi o wspólnych interesach jest znacznie łatwiejsza do zdefiniowania, bardziej jednoznaczna i czytelna niż partia polityczna, której nazwa czy proponowane przez nią idee często niewiele nam mówią. Zorganizowane grupy interesu jako źródło rekrutacji ludzi sprawujących władzę są więc zapewne dla wielu respondentów rozwiązaniem atrakcyjnym właśnie dlatego, że wprowadzają do polityki tak pożądany element ładu i czytelności.

Partie polityczne znalazły się dopiero na trzecim miejscu pod względem liczby wskazań, wyraźnie ustępując popularnością dwu poprzednim rozwiązaniom.

Propozycja wysuwania kandydatów do parlamentu przez rozmaite "kluby" zrzeszające ludzi o wspólnych zainteresowaniach oraz sejmowa reprezentacja interesów regionów lub poszczególnych miejscowości nie cieszyła się wśród respondentów dużą popularnością. Zastanawia też niewielkie zainteresowanie kreowaniem politycznych liderów przez związki zawodowe - zwłaszcza jeśli weźmiemy pod uwagę, jak dużą rolę odgrywały one dotychczas w polityce i zmianach ustrojowych.

Pozostaje więc otwartą kwestią, która formuła kreowania politycznych liderów jest według Polaków najlepsza. Żaden z zaprezentowanych ankietowanym poglądów nie zyskał znaczącej przewagi nad innymi.

Koncepcja wysuwania kandydatów do parlamentu przez grupy ludzi, których łączy szeroko pojęta wspólnota losów, najbardziej odpowiada mieszkańcom małych miasteczek oraz osobom mieszkającym w zachodniej części Polski (głównie Dolny Śląsk)³. Czy świadczy to o silniejszym poczuciu wspólnoty czy też o szczególnie małym zaufaniu do dotychczasowego systemu kreowania liderów? Osoby z wyższym wykształceniem, prywatni przedsiębiorcy oraz rolnicy wybierali tę możliwość najrzadziej; dwóm ostatnim grupom zdecydowanie najbliższe jest rozwiązanie oparte na grupach interesu. Może to być w pewnym stopniu efektem sformułowania pytania, pozostaje wszakże znamienne, że właśnie te dwie grupy tak znacząco wyróżniają się na tle wszystkich pozostałych. Partie chłopskie od dawna wszakże funkcjonują (lub usiłują funkcjonować) w świadomości rolników jako ich lobby, a środowisko prywatnych przedsiębiorców coraz częściej i głośniejszy artykułuje potrzebę uwzględniania swych interesów w polityce gospodarczej.

Na kandydatów proponowanych przez partię polityczną najchętniej głosowaliby ankietowani z wyższym wykształceniem, członkowie kadr kierowniczych, prywatni przedsiębiorcy, uczniowie i studenci oraz osoby dobrze sytuowane. Dwukrotnie częściej możliwość tę wybierali badani uznający, że obecny kierunek rozwoju sytuacji w kraju jest dobry, niż źle go oceniający.

Opcja partyjna ma wielu zwolenników wśród respondentów akceptujących działalność Unii Demokratycznej i Kongresu Liberalno-Demokratycznego oraz w grupie osób nie popierających działalności NSZZ "Solidarności" i BBWR⁴. Opcja grup interesu najbliższa jest sympatykom BBWR i NSZZ "Solidarność". Czyżby te dwa rozwiązania były traktowane jako alternatywa? W takim przypadku mogłoby to oznaczać, że sympatycy BBWR i "Solidarności" są ludźmi zniechęconymi do kształtującego się w Polsce systemu partyjnego i dlatego byłiby

³ Zob. tabele aneksowe.

⁴ Respondentom przedstawiono listę 15 ugrupowań z prośbą, aby określili swój stosunek (zwolennicy-przeciwnicy) do każdego z nich.

skłonni zaakceptować zastąpienie go innym, bardziej czytelnym i zrozumiałym. Zwolenników UD i KLD należałoby zatem zdefiniować jako ludzi uważających, że rozwój systemu politycznego w Polsce przebiega we właściwym kierunku.

Inna strona tego samego zagadnienia to przewijający się nieustannie w dyskusjach na temat polskiej polityki problem, kogo powinien reprezentować poseł w parlamencie. W jakiej mierze zobowiązujące są dla niego obietnice wyborcze, a w jakiej powinien w swych decyzjach kierować się przede wszystkim interesem kraju?

Czyje przede wszystkim potrzeby i interesy powinien, Pana(i) zdaniem, reprezentować przyszły poseł?		CBOS
Całego społeczeństwa	63%	
Tych, którzy na niego głosowali	23%	
Środowiska, z którym jest związany zawodowo	6%	
Swojej partii lub ugrupowania politycznego	3%	
Trudno powiedzieć	5%	

Respondenci są w zasadzie zgodni w tej kwestii - zdecydowanie przeważa pogląd, że parlamentarzysta w swych decyzjach powinien kierować się interesami i potrzebami całego społeczeństwa. Oznacza to, że w sytuacji konfliktu między wyborczymi obietnicami a interesem kraju większość ankietowanych przyznaje prymat temu drugiemu.

Opinię, że poseł jest przede wszystkim reprezentantem własnych wyborców, formułowali najczęściej prywatni przedsiębiorcy. Wydaje się to znamienne; prywatni przedsiębiorcy to wszakże grupa mocno odczuwająca potrzebę istnienia lobby, promującego i realizującego jej interesy. Być może więc ludziom należącym do tej grupy społeczno-zawodowej szczególnie bliskie jest myślenie o polityce w kategoriach wywierania nacisku na decyzje za pośrednictwem "swoich" (tzn. przez siebie popieranym w wyborach) posłów w parlamencie.

Motywy podejmowania działalności politycznej

W Polsce Ludowej ludzie pragnący znaleźć się w orbicie władzy często bywali postrzegani o chęć uzyskania większego dostępu do rozmaitych przywilejów zastrzeżonych dla nomenklaturowej elity. Alternatywne pojmowanie polityki to traktowanie jej jako służby publicznej wiążącej się raczej z wyrzeczeniami niż z profitami. Jak z tego punktu widzenia są postrzegani obecnie polscy mężowie stanu?

Kto, Pana(i) zdaniem, decyduje się na to, aby zostać politykiem? Czy jest to raczej człowiek, który:			CBOS
	czerwiec '92	lipiec '93	
- chce zrobić coś dla innych	20%	22%	
- chce mieć władzę	36%	24%	
- chce realizować jakąś ideę	10%	9%	
- chce mieć dużo pieniędzy	20%	31%	
Trudno powiedzieć	14%	14%	

Porównanie wyników sprzed roku i uzyskanych obecnie ukazuje, w jakiej mierze nasze wyobrażenia o ludziach pragnących zostać parlamentarzystami zmieniły się pod wpływem ocen Sejmu minionej kadencji. Rok temu najliczniejsza była grupa respondentów przypisujących politykom chęć posiadania władzy, dziś najpopularniejszy jest pogląd, że główną ich motywacją są pieniądze. Zmianę proporcji wśród wyrażających te dwie opinie należy traktować jako

pogorszenie społecznego wizerunku polityków. Dążenie do władzy, choć z pewnością nie przez wszystkich akceptowane, jest jednak - bądź co bądź - normalnym celem działalności ugrupowań politycznych. Tymczasem czerpanie korzyści materialnych z polityki kojarzy się raczej z wysokimi dietami poselskimi, budzącymi społeczny sprzeciw lub - co gorsza - z korupcją i nieuczciwością.

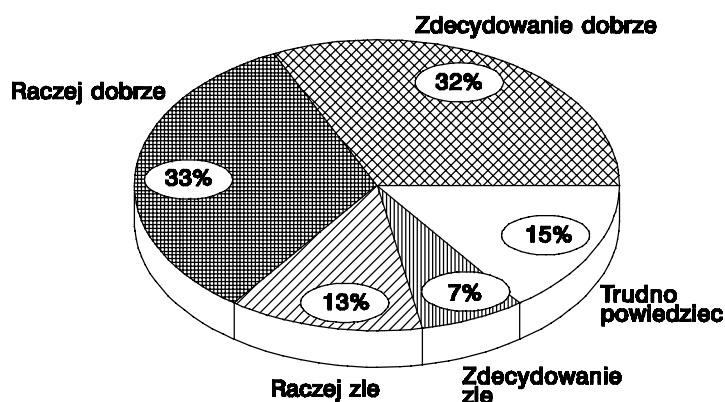
Na chęć posiadania władzy najczęściej wskazywali respondenci z wyższym wykształceniem, członkowie kadr kierowniczych, osoby dobrze sytuowane. Rolnicy, a także osoby, których miesięczne dochody są niższe niż 1 milion zł, często upatrują głównego motywu działalności politycznej w profitach finansowych. Z kolei altruistyczną motywację ("zrobić coś dla innych") najczęściej wskazywali respondenci, którzy dobrze oceniają obecny kierunek rozwoju sytuacji w kraju oraz osoby deklarujące poglądy prawicowe.

Odpowiedź "polityk to człowiek, który chce zrobić coś dla innych" szczególnie chętnie wybierały osoby określające się jako zwolennicy Unii Demokratycznej, KLD, NSZZ "Solidarność" oraz BBWR. Respondenci, którzy uważają się za przeciwników tych czterech ugrupowań, wyraźnie rzadziej skłonni byli przypisywać politykom tego rodzaju motywacje.

Stosunek do lustracyjnych oświadczeń kandydatów na posłów

Kreśląc wizerunek dobrego polityka, respondenci często wskazują na takie cechy, jak uczciwość czy wiarygodność. Decyzja nakazująca kandydatom na parlamentarzystów składać oświadczenia w sprawie ewentualnej współpracy ze Służbą Bezpieczeństwa w czasach PRL zdaje się więc trafiać w społeczne oczekiwania. Istotnie, 65% ankietowanych - z tego połowa bez zastrzeżeń - akceptuje takie rozwiązanie (rys. 2).

RYS. 2. ROZKŁAD ODPOWIEDZI NA PYTANIE:
WEDŁUG OBECNEJ ORDYNACJI WYBORCZEJ KAŻDY KANDYDAT
NA POSŁA MA OBOWIĄZEK ZŁOŻYĆ OŚWIADCZENIE INFORMUJĄCE,
CZY W PRZESZŁOŚCI WSPÓŁPRACOWAŁ ZE SŁUŻBĄ BEZPIECZEŃSTWA.
CZY, PANA(I) ZDANIEM, DOBRZE CZY ŹLE SIĘ STAŁO, ŻE
KANDYDACI NA POSŁÓW MUSZĄ SKŁADAĆ OŚWIADCZENIA W TEJ
SPRAWIE?

Czy zatem fakt, że kandydat w przeszłości zdecydował się na współpracę z SB, dyskwalifikuje go w oczach wyborców? W opinii ponad połowy ankietowanych - tak, jednak dla 27% osób nie byłby to wystarczający powód do zmiany wyborczych preferencji.

Czy - gdyby się okazało, że kandydat, na którego zamierza Pan(i) głosować, był w przeszłości współpracownikiem SB - to nadal głosował(a)by Pan(i) na niego czy też nie?

Na pewno tak	10%
Chyba tak	17%
Chyba nie	23%
Na pewno nie	32%
Trudno powiedzieć	17%

Odpowiedzi "zdecydowanie dobrze" na pytanie o lustracyjne oświadczenia kandydatów do parlamentu blisko dwukrotnie częściej udzielały osoby deklarujące poglądy prawicowe niż respondenci o poglądach lewicowych (47% wobec 25%). Wynika z tego, że jest to jeden z nielicznych przypadków, w których podział na lewicę i prawicę jest ostry i klarowny.

Zróżnicowanie opinii w omawianej kwestii wiąże się także ze stosunkiem respondentów do rozmaitych ugrupowań politycznych⁵. Najwięcej osob akceptujących składanie przez kandydatów oświadczeń w sprawie współpracy z SB jest wśród zwolenników: ZChN (91%), KPN i BBWR (po 84%) oraz NSZZ "Solidarność" (82%). Przeciwnicy takiego rozwiązania to często osoby identyfikujące się z SLD (36%). Wśród sympatyków tego ugrupowania znalazło się też stosunkowo dużo (45%) osób, których fakt ujawnienia współpracy polityka ze Służbą Bezpieczeństwa nie skłoniłby do zmiany wyborczych preferencji. Nieco mniejszy liberalizm niż ogół badanych wykazali w tej ostatniej kwestii sympatycy KPN, ZChN, BBWR i "Solidarności" - a więc osoby, które wcześniej chętnie akceptowały poddanie kandydatów do parlamentu procedurze składania lustracyjnych oświadczeń.

Kogo chcemy w parlamencie - nowych polityków czy już znanych?

Wyniki sondaży poświęconych ocenie Sejmu minionej kadencji zdawały się sugerować, że w opinii większości Polaków posłowie nie sprawdzili się, zawiedli oczekiwania. Czy więc w kolejnych wyborach postawimy raczej na nowych ludzi czy też na znanych już polityków, którym ponownie zaufamy?

⁵ Respondentom przedstawiono listę 15 ugrupowań z prośbą, aby określili swój stosunek (zwolennicy-przeciwnicy) do każdego z nich.

CBOS	
Czy wolał(a)by Pan(i) głosować na osobę, która jest znana ze swej dotychczasowej działalności politycznej, czy też raczej na osobę nową, która dotychczas nie sprawowała funkcji politycznych?	
Wolał(a)bym głosować na osobę już znaną z działalności politycznej	55%
Wolał(a)bym głosować na osobę nową, która nie sprawowała dotychczas funkcji politycznych	21%
Trudno powiedzieć	23%

Przytoczone dane wskazują, że istnieje zasadnicza różnica między opinią o Sejmie *en bloc* a poglądami dotyczącymi konkretnych polityków, do których mamy zaufanie i którym skłonni jesteśmy ponownie powierzyć reprezentowanie naszych interesów. Osoby ufające politykom już znanym stanowią grupę zdecydowanie liczniejszą od tych, którzy deklarują chęć postawienia na "nowe twarze".

Zamiar oddania głosu na osoby, które są już znane z działalności politycznej, najchętniej deklarują respondenci w wieku poniżej 24 lat, mieszkańcy dużych miast, osoby z wykształceniem średnim i wyższym, członkowie kadr kierowniczych, pracownicy umysłowi i prywatni przedsiębiorcy, uczniowie i studenci, ludzie dobrze sytuowani, optymiści w kwestii kierunku rozwoju sytuacji w kraju. Poglądy polityczne różnicują postawy w tym względzie w specyficzny sposób: chęć głosowania na znanych kandydatów częściej od innych deklarują respondenci o poglądach lewicowych i prawicowych, a rzadziej od innych - ci, którzy swoje poglądy określają jako centrowe. Być może więc reguła, która odgrywa tu zasadniczą rolę, brzmi: "swoich" kandydatów spośród działających obecnie polityków wybierają raczej ci respondenci, którzy - z racji wykształcenia lub innych cech statusu społecznego, a także ugruntowanych poglądów politycznych - w większym niż inni stopniu interesują się polityką i są w niej lepiej zorientowani.

Jest jednak, jak się zdaje, również inna prawidłowość, wynikająca z różnic w opcjach politycznych. Na kandydatów już znanych z działalności politycznej znacznie częściej od innych zamierzają głosować wyborcy SLD, a także Unii Demokratycznej, PSL i NSZZ "Solidarność" (tab. 2)

Tabela 2

w procentach

Wolał(a)by głosować na osobę:	Wskazania respondentów, którzy zamierzają głosować na:					
	KPN	SLD	UD	PSL	"S"	BBWR
- już znaną	59	82	73	70	68	60
- nową	19	13	16	22	20	25
Trudno powiedzieć	22	5	11	8	13	15

Różnice w poglądach mogą wynikać z tego, że poszczególne partie i ugrupowania w różnym stopniu zdołały wykreować grupy powszechnie znanych i akceptowanych liderów. Jeśli przyjąć taką interpretację, to w największym stopniu udało się to postkomunistom. Może być jednak i tak, że to ugrupowanie ma najwierniejszych sympatyków, mających najmniej zastrzeżeń do dotychczasowej pracy popieranych przez siebie parlamentarzystów. Grupa osób zamierzających głosować na nieznanym dotąd polityków jest stosunkowo najliczniejsza wśród sympatyków BBWR, choć i tu zwolennicy sprawdzonych już działaczy politycznych zdecydowanie przeważają. W chwili przeprowadzania badań listy wyborcze BBWR nie były jeszcze znane, wynikałoby więc z tego, że zwolennicy tego ugrupowania pragną, aby było ono reprezentowane przez polityków, którzy zyskali już społeczną akceptację występując pod innymi sztandarami.

Respondenci, którzy zadeklarowali chęć głosowania na znanych już polityków, najczęściej swój wybór (odpowiedzi na pytanie otwarte) motywowali tym, że są to ludzie już **sprawdzeni** (44%), a więc wiadomo, czego można się po nich spodziewać.

Uzasadnienia chęci wybrania do parlamentu osób dotąd nieznanymi były bardzo zróżnicowane - stosunkowo najczęściej (15%) kwestionowano osiągnięcia polityków znanych z dotychczasowej działalności.

★

★ ★

W wizerunku polityków, których zamierzamy poprzeć w wyborach, dominują walory moralne: odpowiedzialność, wiarygodność, uczciwość, patriotyzm i wrażliwość na problemy przeciętnych ludzi. Wiedza, umiejętności oraz elementy stylu uprawiania polityki są mniej ważnymi kryteriami oceny mężów stanu. Opinie respondentów są jednak silnie zróżnicowane w zależności od tego, które ugrupowanie zamierzają poprzeć w wyborach. Sugerowałoby to, iż każda z czołowych obecnie partii politycznych zdołała wykreować odrębny, właściwy sobie *image* i upowszechnić go wśród swych wyborców.

Partie polityczne nie są formułą kreowania politycznych liderów, która najbardziej odpowiadałaby respondentom. Większą popularnością cieszyłoby się proponowanie kandydatów do parlamentu przez grupy ludzi o wspólnych problemach i doświadczeniach lub grupy interesu. Wiele wskazuje na to, że określenie "partia polityczna" budzi raczej negatywne emocje ("partyjniactwo") i to właśnie jest źródłem poszukiwania innych, nie obciążonych tą negatywną konotacją formuł. Nie wiąże się to wszakże z zakwestionowaniem zasad demokratycznej reprezentacji interesów, lecz jedynie wydaje się próbą uczynienia podziałów politycznych bardziej czytelnymi i zrozumiałymi.

Miarą różnicy między pożądanym i postrzeganym wizerunkiem polskiej klasy politycznej mogą być motywy przypisywane politykom ubiegającym się o miejsca w parlamencie. Największa grupa badanych uważa, że są to motywacje finansowe. Politycy, których zamierzamy poprzeć w wyborach, najwyraźniej jednak nie są obciążeni tą wadą, skoro na pierwszy plan w ich wizerunku tak zdecydowanie wysunęły się walory moralne. Istnieje więc zasadnicza różnica między postrzeganiem klasy politycznej jako całości i oceną konkretnych osób - uczestników życia publicznego. Wielu ludzi skłonnych jest dziś z pewnością mówić o rozczarowaniu politykami i polityką, zarazem jednak większość uważa, że są wśród dotychczasowych uczestników życia publicznego ludzie, którym można ponownie zaufać.

Opracował
Marcin GŁOWACKI

A N E K S

PODZIAŁ NA REGIONY W BADANIACH CBOS

1. Region północny:

09 woj. elbląskie
10 woj. gdańskie
17 woj. koszalińskie
26 woj. olsztyńskie
39 woj. słupskie
41 woj. szczecińskie

2. Region zachodni:

11 woj. gorzowskie
12 woj. jeleniogórskie
20 woj. legnickie
45 woj. wałbrzyskie
47 woj. wrocławskie
49 woj. zielonogórskie

3. Region środkowozachodni:

05 woj. bydgoskie
13 woj. kaliskie
16 woj. konińskie
21 woj. leszczyńskie
29 woj. pilskie
32 woj. poznańskie
44 woj. toruńskie
46 woj. wrocławskie

4. Region środkowy:

01 woj. warszawskie
07 woj. ciechanowskie
24 woj. łódzkie
30 woj. piotrkowskie
31 woj. płockie
34 woj. radomskie
37 woj. sieradzkie
38 woj. skierniewickie

5. Region wschodni:

02 woj. bielsko-podlaskie
03 woj. białostockie
06 woj. chełmskie
22 woj. lubelskie
23 woj. łomżyńskie
28 woj. ostrołęckie
36 woj. siedleckie
40 woj. suwalskie
48 woj. zamojskie

6. Region południowo-wschodni:

15 woj. kieleckie
18 woj. krakowskie
19 woj. krośnieńskie
25 woj. nowosądeckie
33 woj. przemyskie
35 woj. rzeszowskie
42 woj. tarnobrzeskie
43 woj. tarnowskie

7. Region południowo-zachodni:

04 woj. bielskie
08 woj. częstochowskie
14 woj. katowickie
27 woj. opolskie

Tabela 1. Na jakiego kandydata wolał(a) by Pan(i) głosować w wyborach? Czy na takiego, który reprezentuje:
 1 - partię polityczną 2 - związek zawodowy 3 - grupę ludzi, którzy mają wspólne interesy (np. chłopi, biznesmeni, robotnicy itp.) 4 - grupę ludzi, którzy mają wspólne zainteresowania (np. ekologia, sport, sztuka itp.) 5 - grupę ludzi, którzy mieszkają w jednej miejscowości lub regionie 6 - grupę ludzi, którzy mają podobne problemy, doświadczenia (np. emeryci, młodzież, kobiety).

(%)

	1	2	3	4	5	6	Trudno powiedzieć	Liczba osób
Ogółem	15	5	23	4	8	28	17	1124
Płeć								
Mężczyźni	18	7	29	4	8	24	11	521
Kobiety	11	4	19	4	8	31	23	603
Wiek								
do 24 lat	17	4	18	4	7	37	14	122
25-34	20	7	24	6	4	24	16	189
35-44	15	8	25	4	8	23	18	242
45-54	13	2	26	4	13	28	13	189
55-64	18	4	26	1	8	26	18	176
65 lat i więcej	7	6	21	2	8	32	23	204
Miejsce zamieszkania								
Wieś	10	6	28	3	10	24	20	443
Miasto do 20 tys.	16	3	15	3	7	41	15	125
od 21 do 100 tys.	17	8	20	5	7	27	16	212
101-500 tys.	20	4	21	5	7	27	16	184
501 tys. i więcej mieszk.	19	3	25	4	5	28	15	160
Region								
Północny	18	4	23	9	7	20	20	132
Zachodni	13	1	15	3	8	43	17	113
Środkowozachodni	26	5	21	3	4	27	15	158
Środkowy	14	7	25	3	6	29	17	221
Wschodni	9	4	26	2	10	27	21	130
Południowo-wschodni	12	8	27	4	11	27	12	179
Południowo-zachodni	11	5	25	3	11	24	21	192
Wykształcenie								
Podstawowe	7	5	25	2	11	28	23	415
Zasadnicze zawodowe	12	8	24	4	6	30	16	292
Średnie	22	5	21	5	7	28	12	329
Wyższe	31	2	22	5	6	17	17	88
Grupa społ.-zaw. pracujący								
Kadra kier., inteligencja	33	0	23	7	4	21	12	73
Prac. umysł. niż. szczebla	23	4	19	4	10	25	15	97
Pracownicy fiz.- umysł.	15	7	17	5	6	38	12	44
Robotnicy wykwalifikowani	15	10	28	5	7	23	13	135
Robotnicy niewykwalifik.	6	6	28	3	8	28	22	60
Rolnicy	9	5	44	2	11	13	16	81
Prywatni przedsiębiorcy	34	4	41	9	4	8	2	32
Bierni zawodowo								
Renciści i emeryci	10	5	22	2	8	31	23	390
Uczniowie i studenci	26	0	22	3	6	30	14	32
Bezrobotni	11	8	20	6	6	38	11	104
Gospodynie domowe i inni	18	4	6	6	13	28	26	74
Dochody na jedną osobę								
Poniżej 500 tys. zł	10	2	23	3	8	23	30	87
500 tys. - 999 tys.	13	6	21	6	10	26	19	271
1000 tys. - 1499 tys.	9	6	21	2	9	35	16	301
1500 tys. - 1999 tys.	18	6	28	3	4	25	15	196
2000 tys. i powyżej	25	2	24	4	8	24	12	230
Ocena własnych war. mater.								
Źle	10	5	21	3	9	29	22	495
Średnie	18	4	25	3	7	27	15	481
Dobre	20	8	24	5	7	23	13	148
Ocena kier. rozw. syst. w kraju								
Dobry kierunek	22	4	26	4	7	27	9	253
Zły kierunek	13	4	22	3	8	29	19	718
Trudno powiedzieć	9	11	27	4	7	19	22	153
Poglądy polityczne								
Lewica	27	4	24	4	5	26	9	230
Centrum	14	5	26	2	7	31	14	291
Prawica	18	5	25	6	10	28	8	226
Trudno powiedzieć	5	6	20	3	9	25	31	373

Tabela 2. Czyje przede wszystkim potrzeby i interesy powinien, Pana(i) zdaniem, reprezentować przyszły poseł? 1 - ludzi, którzy na niego głosowali 2 - całego społeczeństwa 3 - środowiska, z którym związany jest zawodowo 4 - swojej partii lub ugrupowania politycznego 5 - inne (%)

	1	2	3	4	5	Trudno powiedzieć	Liczba osób
Ogółem	23	63	6	3	0	4	1126
Płeć							
Mężczyźni	26	60	5	4	0	4	521
Kobiety	21	66	7	2	0	5	606
Wiek							
do 24 lat	16	72	2	2	0	8	122
25-34	34	55	5	3	0	3	189
35-44	21	61	10	4	0	4	242
45-54	20	67	9	3	0	1	190
55-64	22	68	3	3	1	3	176
65 lat i więcej	24	60	6	2	0	8	205
Miejsce zamieszkania							
Wieś	22	65	7	1	0	5	445
Miasto do 20 tys.	18	60	10	2	0	9	125
od 21 do 100 tys.	26	64	3	3	0	4	211
101-500 tys.	23	63	5	6	0	3	184
501 tys. i więcej mieszk.	29	60	6	3	1	1	160
Region							
Północny	13	70	5	7	0	5	132
Zachodni	16	66	11	4	0	3	113
Środkowozachodni	29	64	2	1	0	4	158
Środkowy	23	65	5	3	1	3	220
Wschodni	17	67	8	0	0	8	133
Południowo-wschodni	31	54	8	2	0	5	179
Południowo-zachodni	27	60	6	2	0	4	192
Wykształcenie							
Podstawowe	19	66	6	1	0	7	417
Zasadnicze zawodowe	24	61	6	4	0	5	292
Średnie	29	62	5	2	0	1	328
Wyższe	19	60	10	8	2	1	88
Grupa społ.-zaw. pracujący							
Kadra kier., inteligencja	24	65	6	5	0	0	73
Prac. umysł. niż. szczebla	31	56	7	6	0	0	97
Pracownicy fiz.- umysł.	20	72	1	0	0	6	44
Robotnicy wykwalifikowani	22	65	8	4	0	1	135
Robotnicy niewykwalifik.	16	63	9	4	0	8	60
Rolnicy	28	61	9	0	0	2	82
Prywatni przedsiębiorcy	34	51	8	7	0	0	33
Bierni zawodowo							
Renciści i emeryci	21	65	5	2	0	7	390
Uczniowie i studenci	11	79	4	5	0	0	32
Bezrobotni	22	64	5	2	0	7	104
Gospodynie domowe i inni	28	53	10	1	0	8	74
Dochody na jedną osobę							
Poniżej 500 tys. zł	13	74	4	2	0	7	88
500 tys. - 999 tys.	23	62	6	3	0	7	271
1000 tys. - 1499 tys.	21	62	9	2	0	7	301
1500 tys. - 1999 tys.	29	62	5	3	0	2	197
2000 tys. i powyżej	28	61	5	4	1	1	229
Ocena własnych war. mater.							
Złe	20	68	5	2	0	5	496
Średnie	25	61	7	4	0	3	482
Dobre	31	53	5	4	1	6	148
Ocena kier. rozrw. syt. w kraju							
Dobry kierunek	22	62	7	4	1	5	253
Zły kierunek	24	63	5	2	0	4	721
Trudno powiedzieć	21	65	9	2	0	4	153
Poglądy polityczne							
Lewica	28	61	6	2	1	3	230
Centrum	28	61	7	2	0	2	291
Prawica	21	70	5	3	0	1	225
Trudno powiedzieć	18	62	7	3	0	10	376

Tabela 3. Kto, Pana(i) zdaniem, decyduje się na to by zostać politykiem? Czy jest to raczej człowiek, który: 1 - chce coś zrobić dla innych 2 - chce mieć władzę 3 - chce zrealizować jakąś ideę 4 - chce mieć dużo pieniędzy

(%)

	1	2	3	4	Trudno powiedzieć	Liczba osób
Ogółem	22	24	9	32	14	1119
Płeć						
Mężczyźni	20	27	8	33	12	516
Kobiety	24	21	9	30	16	604
Wiek						
do 24 lat	18	24	15	31	12	122
25-34	21	29	8	32	10	185
35-44	21	30	9	27	12	240
45-54	16	25	8	40	11	190
55-64	27	23	8	27	15	176
65 lat i więcej	28	12	5	33	22	204
Miejsce zamieszkania						
Wieś	23	21	7	37	12	445
Miasto do 20 tys.	23	24	8	31	14	125
od 21 do 100 tys.	21	25	8	31	16	209
101-500 tys.	19	29	8	31	12	179
501 tys. i więcej mieszk.	25	26	15	18	16	160
Region						
Północny	21	30	9	26	14	132
Zachodni	21	23	12	33	10	113
Środkowo-zachodni	21	27	6	34	11	158
Środkowy	26	18	10	33	13	221
Wschodni	26	25	8	27	14	132
Południowo-wschodni	17	24	7	30	21	179
Południowo-zachodni	23	24	7	35	11	185
Wykształcenie						
Podstawowe	22	16	6	38	17	417
Zasadnicze zawodowe	21	27	7	35	11	292
Średnie	24	26	13	24	13	322
Wyzsze	20	44	9	13	14	88
Grupa społ.-zaw. pracujący						
Kadra kier., inteligencja	20	44	12	18	6	73
Prac. umysł. niż. szczebla	24	31	10	23	12	95
Pracownicy fiz.- umysł.	18	31	5	30	16	41
Robotnicy wykwalifikowani	18	26	7	39	10	132
Robotnicy niewykwalifik.	26	17	9	38	10	60
Rolnicy	18	10	8	50	13	82
Prywatni przedsiębiorcy	24	15	19	15	27	33
Bierni zawodowo						
Renciści i emeryci	27	20	8	27	18	390
Uczniowie i studenci	14	29	6	32	18	32
Bezrobotni	20	27	9	37	6	104
Gospodynie domowe i inni	16	26	9	38	11	74
Dochody na jedną osobę						
Poniżej 500 tys. zł	24	26	3	33	13	88
500 tys. - 999 tys.	16	21	6	43	14	271
1000 tys. - 1499 tys.	25	21	8	33	13	301
1500 tys. - 1999 tys.	27	22	13	24	13	192
2000 tys. i powyżej	24	33	9	21	13	227
Ocena własnych war. mater.						
Złe	16	26	6	38	14	494
Średnie	27	24	10	28	12	481
Dobre	28	18	13	22	18	144
Ocena kier. rozw. syt. w kraju						
Dobry kierunek	31	24	12	19	14	251
Zły kierunek	20	23	7	38	11	716
Trudno powiedzieć	18	26	9	23	24	153
Poglądy polityczne						
Lewica	22	30	8	30	10	227
Centrum	17	27	10	34	12	289
Prawica	33	21	10	26	10	224
Trudno powiedzieć	20	20	7	34	19	375

Tabela 4. Według obecnej ordynacji każdy kandydat na posła ma obowiązek złożyć oświadczenie informujące, czy w przeszłości współpracował ze Służbą Bezpieczeństwa. Czy, Pana(i) zdaniem, dobrze czy też źle się stało, że posłowie muszą składać oświadczenia w tej sprawie?

(%)

	Dobrze	Źle	Trudno powiedzieć	Liczba osób
Ogółem	65	20	15	1122
Płeć				
Mężczyźni	68	21	11	518
Kobiety	62	20	19	604
Wiek				
do 24 lat	73	15	12	122
25-34	58	29	13	185
35-44	55	28	17	242
45-54	66	21	13	191
55-64	74	15	12	176
65 lat i więcej	69	12	20	204
Miejsce zamieszkania				
Wieś	69	14	17	445
Miasto do 20 tys.	54	30	16	125
od 21 do 100 tys.	63	25	12	212
101-500 tys.	55	31	14	179
501 tys.i więcej mieszk.	73	13	13	160
Region				
Północny	67	26	7	132
Zachodni	63	19	17	113
Środkowozachodni	62	22	16	158
Środkowy	67	20	13	221
Wschodni	58	25	16	132
Południowo-wschodni	66	16	18	179
Południowo-zachodni	67	17	16	188
Wykształcenie				
Podstawowe	62	15	22	417
Zasadnicze zawodowe	71	15	14	292
Średnie	61	30	9	324
Wyższe	69	27	5	88
Grupa społ.-zaw. pracujący				
Kadra kier., inteligencja	67	31	2	73
Prac.umysł.niż.szczebla	64	26	10	95
Pracownicy fiz.- umysł.	50	39	11	41
Robotnicy wykwalifikowani	64	19	16	135
Robotnicy niewykwalifik.	73	14	13	60
Rolnicy	61	24	15	82
Prywatni przedsiębiorcy	58	24	18	33
Bierni zawodowo				
Renciści i emeryci	66	15	18	390
Uczniowie i studenci	71	22	7	32
Bezrobotni	67	19	14	104
Gospodynie domowe i inni	58	23	19	74
Dochody na jedną osobę				
Poniżej 500 tys.żł	56	22	22	88
500 tys. - 999 tys.	66	18	16	271
1000 tys. - 1499 tys.	63	20	17	301
1500 tys. - 1999 tys.	66	22	12	194
2000 tys. i powyżej	66	22	11	227
Ocena własnych war. mater.				
Źle	64	20	17	496
Średnie	64	22	14	482
Dobre	72	17	11	144
Ocena kier.rozw.syt.w kraju				
Dobry kierunek	74	17	9	251
Źły kierunek	62	22	16	719
Trudno powiedzieć	63	18	19	153
Poglądy polityczne				
Lewica	58	32	10	230
Centrum	65	23	12	289
Prawica	77	16	6	224
Trudno powiedzieć	61	14	25	375

Tabela 5. Czy gdyby się okazało, że poseł, na którego zamierza Pan(i) głosować, był w przeszłości współpracownikiem Służby Bezpieczeństwa, to nadal głosował(a)by Pan(i) na niego czy też nie?

(%)

	Tak	Nie	Trudno powiedzieć	Liczba osób
Ogółem	27	56	17	1121
Płeć				
Mężczyźni	30	59	11	517
Kobiety	25	53	22	604
Wiek				
do 24 lat	38	49	12	122
25-34	36	48	16	185
35-44	32	49	19	242
45-54	22	60	18	191
55-64	23	65	13	176
65 lat i więcej	15	64	21	203
Miejsce zamieszkania				
Wieś	24	56	20	444
Miasto do 20 tys.	29	53	18	125
od 21 do 100 tys.	31	56	13	212
101-500 tys.	34	49	17	179
501 tys.i więcej mieszk.	22	66	12	160
Region				
Północny	27	56	17	132
Zachodni	28	56	16	113
Środkowozachodni	35	55	10	158
Środkowy	26	60	14	219
Wschodni	29	49	22	132
Południowo-wschodni	22	56	21	179
Południowo-zachodni	26	56	18	188
Wykształcenie				
Podstawowe	21	59	20	416
Zasadnicze zawodowe	29	53	18	292
Średnie	34	53	13	324
Wyższe	28	61	11	88
Grupa społ.-zaw. pracujący				
Kadra kier., inteligencja	31	60	9	73
Prac. umysł. niż. szczebla	25	56	20	95
Pracownicy fiz.- umysł.	31	56	13	41
Robotnicy wykwalifikowani	26	53	21	135
Robotnicy niewykwalifik.	33	58	9	60
Rolnicy	32	57	11	82
Prywatni przedsiębiorcy	29	47	24	33
Bierni zawodowo				
Renciści i emeryci	21	61	18	389
Uczniowie i studenci	39	47	13	32
Bezrobotni	34	48	17	104
Gospodynie domowe i inni	33	47	20	74
Dochody na jedną osobę				
Poniżej 500 tys. zł	24	47	28	88
500 tys. - 999 tys.	30	52	17	271
1000 tys. - 1499 tys.	28	55	17	300
1500 tys. - 1999 tys.	29	62	9	194
2000 tys. i powyżej	23	59	19	227
Ocena własnych war. mater.				
Złe	26	58	17	496
Średnie	29	54	17	481
Dobre	27	55	18	144
Ocena kier. rozw. syt. w kraju				
Dobry kierunek	28	65	7	251
Zły kierunek	28	54	18	719
Trudno powiedzieć	24	48	28	152
Poglądy polityczne				
Lewica	44	49	8	230
Centrum	26	60	15	289
Prawica	22	71	7	224
Trudno powiedzieć	22	48	30	374

Tabela 6. Czy wolał(a)by Pan(i) głosować na osobę, która jest znana ze swojej dotychczasowej działalności politycznej, czy też raczej na osobę nową, która dotychczas nie sprawowała funkcji politycznych? 1 - wolał(a)bym głosować na osobę już znaną z działalności politycznej 2 - wolał(a)bym głosować na osobę nową, która nie sprawowała dotychczas funkcji politycznych (%)

	1	2	Trudno powiedzieć	Liczba osób
Ogółem	56	21	23	1117
Płeć				
Mężczyźni	61	21	18	517
Kobiety	51	21	27	600
Wiek				
do 24 lat	65	12	23	121
25-34	54	25	22	183
35-44	53	26	21	242
45-54	61	18	20	190
55-64	52	28	21	176
65 lat i więcej	53	15	32	205
Miejsce zamieszkania				
Wieś	56	17	27	443
Miasto do 20 tys.	44	21	35	125
od 21 do 100 tys.	51	34	15	211
101-500 tys.	60	20	20	177
501 tys.i więcej mieszk.	67	16	17	160
Region				
Północny	57	25	18	132
Zachodni	51	24	25	113
Środkowo-zachodni	60	23	18	158
Środkowy	56	21	23	221
Wschodni	56	22	22	131
Południowo-wschodni	63	14	24	178
Południowo-zachodni	47	22	31	185
Wykształcenie				
Podstawowe	49	20	31	416
Zasadnicze zawodowe	53	21	26	289
Średnie	64	23	13	323
Wyższe	66	18	15	88
Grupa społ.-zaw. pracujący				
Kadra kier.,inteligencja	63	19	18	73
Prac.umysł.niż.szczębla	64	21	16	95
Pracownicy fiz.- umysł.	55	29	16	41
Robotnicy wykwalifikowani	49	30	21	135
Robotnicy niewykwalifik.	60	21	19	59
Rolnicy	50	24	26	82
Prywatni przedsiębiorcy	71	15	13	33
Bierni zawodowo				
Renciści i emeryci	51	20	30	390
Uczniowie i studenci	87	8	6	32
Bezrobotni	55	17	28	103
Gospodynie domowe i inni	60	22	19	72
Dochody na jedną osobę				
Poniżej 500 tys.zł	46	21	32	88
500 tys. - 999 tys.	53	23	24	270
1000 tys. - 1499 tys.	53	21	26	300
1500 tys. - 1999 tys.	58	22	19	191
2000 tys. i powyżej	65	17	18	227
Ocena własnych war. mater.				
Złe	50	23	28	494
Średnie	59	21	21	480
Dobre	67	17	16	144
Ocena kier.rozw.syt.w kraju				
Dobry kierunek	70	18	12	251
Zły kierunek	51	23	26	713
Trudno powiedzieć	55	17	28	153
Poglądy polityczne				
Lewica	68	21	11	230
Centrum	56	25	19	286
Prawica	62	24	14	224
Trudno powiedzieć	44	17	39	374